

УДК 342.51

Ю.М. ФРОЛОВ, докт. юрид. наук, доц.,
Бердянський університет менеджменту і бізнесу

КЛАСИФІКАЦІЯ АДМІНІСТРАТИВНО- ПРАВОВИХ ВІДНОСИН ЗА УЧАСТЮ ФІНАНСОВИХ КОМПАНІЙ

Ключові слова: класифікація, адміністративно-правові відносини, фінансова компанія, суб'єкт адміністративно-правових відносин, об'єкт адміністративно-правових відносин, координаційні, субординаційні та реординаційні відносини

Сучасне суспільство – це багатоаспектне явище, яке характеризується великою кількістю зв'язків, що складаються між людьми, їх об'єднаннями та державою. Суспільні відносини можуть бути абсолютно різними за складністю та функціональною спрямованістю. Для полегшення вивчення складних явищ, зокрема, суспільних відносин, та формування цілісного уявлення про природу досліджуваного об'єкта необхідно здійснити їх класифікацію. Вона дає змогу поглянути на об'єкт дослідження в цілому та на окремі його елементи під різними кутами, сформулювати наукові знання про онто- та філогенез об'єкта, а також виділити і дослідити можливі недоліки та проблемні моменти.

Під класифікацією розуміють особливий випадок поділу понять, що є якоюсь сукупністю ділень [1, с.200]. Класифікація – це ієрархічно підкорена система взаємопов'язаних ланок, що дозволяють створити струнку картину єдиного цілого з виділенням його сукупних частин [2, с.277]. Тобто, це розподіл предметів, явищ по групах за певними критеріями, виявленими збігами та розбіжностями, що мають місце в адміністративно-правовому регулюванні відносин за участю фінансових компаній.

Науковці, які працювали раніше та працюють сьогодні у галузі адміністративного права та суміжних галузях, завжди приділяли багато уваги адміністративно-правовим від-

носином, про що свідчать наукові дослідження В.Б. Авер'янова, В.К. Колпакова, Ю.П. Битяка, С.В. Ківалова, Д.М. Бахраха, Л.В. Ковалюка, Є.В. Курінного, О.І. Харитонові та ін. У своїх працях зазначені та інші вчені вивчають сутність, спрямованість, структуру адміністративних правовідносин, їх зв'язок з іншими правовідносинами, зокрема, приділяється увага питанню класифікації правовідносин.

Однак, класифікація адміністративно-правових відносин саме за участю фінансових компаній в існуючих наукових працях не була безпосереднім предметом дослідження, зазначене питання вивчалось фрагментарно в рамках ширшої адміністративно-правової проблематики. Внаслідок цього необхідні для практики фундаментальні наукові дослідження відсутні, що не дозволяє виробити детальну, максимально правильну класифікацію. На сьогоднішній день питання класифікації адміністративних правовідносин за участю фінансових компаній можна визначити таким, що є надзвичайно актуальним.

Беручи до уваги зазначене, метою даної статті є уточнення класифікації адміністративно-правових відносин за участю фінансових компаній.

На нашу думку, здійснення класифікації адміністративно-правових відносин за участю фінансових компаній є важливим і необхідним етапом у дослідженні правової регламентації діяльності за їх участю. Оскільки фінансові компанії – це головні діючі особи, що здійснюють свою діяльність на ринку надання фінансових послуг. Стабільне функціонування цього ринку для будь-якої держави є стратегічно важливим питанням.

Під час здійснення класифікації необхідно враховувати те, що адміністративно-правові відносини – це, перш за все, владні відносини, які мають імперативний характер та побудовані за принципом «суб'єкт → об'єкт керування». У філософській науці під суб'єктом розуміється носій певних ознак, дій, станів, він завжди є активно діючим та спрямований на предметно-практичну діяльність у певній сфері людського буття. З точки зору теорії

держави і права під суб'єктом правовідносин розуміється:

– особа або організація, за якою держава визнає можливість бути носієм суб'єктивних прав та юридичних обов'язків [2, с.360];

– суб'єкти права, тобто особи, що мають правосуб'єктність [4, с.354].

Науковці, що працюють у галузі адміністративного права, визначають суб'єкт адміністративно-правових відносин як:

– носія (власника) прав та обов'язків у сфері публічного управління, які передбачені адміністративно-правовими нормами, здатного надати права реалізовувати, а покладені обов'язки виконувати [5, с.44];

– осіб та організації, що наділені державою правами та обов'язками в сфері державного та суспільного керування [6, с.42].

Проаналізувавши вищезазначені підходи до розуміння суб'єкта адміністративного права, а також виходячи з того, що адміністративні правовідносини завжди складаються у сфері соціально управління та мають владний характер, вбачається, що суб'єкт адміністративного права – це особа, яка є носієм адміністративної правосуб'єктності, тобто має закріплені адміністративно-правовими нормами юридичні права та обов'язки в сфері публічного управління, здатна своїми діями реалізувати надані права, здобувати нові та виконувати покладені на неї законом обов'язки.

Під об'єктом адміністративно-правових відносин слід розуміти те, з приводу чого виникають дані правовідносини. Очевидно, що це діяльність суб'єктів, яка виявляється в діях або утриманні від них, та юридичні наслідки такої діяльності.

У науковій літературі пропонується декілька класифікацій адміністративно правових відносин в залежності від обраного науковцями критерію. Найчастіше критеріями виступають: функції, які виконуються, галузева приналежність або зміст, адміністративно-правовий статус суб'єктів, що беруть участь у правовідносинах, та характер їх взаємодії.

Деякі вчені-правознавці у своїх наукових працях класифікують адміністративно-пра-

вові відносини за таким критерієм як метод адміністративно-правового регулювання. Метод - це сукупність дій, кроків, прийомів, що здійснюються у певній послідовності та за певними вимогами для вирішення поставлених завдань. Так, на підставі методу, який застосовуються при реалізації адміністративно-правових відносин, виділяють координаційні, субординаційні та реординаційні відносини.

Координаційні відносини виражаються в тому, що непідпорядковані один одному суб'єкти вступають у адміністративно-правові відносини з метою досягнення певних суспільно корисних цілей та вирішення тактичних завдань на цьому шляху (наприклад, співпраця Національного банку України та Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України та інші).

Субординаційні адміністративні правовідносини виникають та існують на підставі владних повноважень та організаційної підпорядкованості і дозволяють одному суб'єкту приймати обов'язкові для виконання іншим суб'єктом нормативні акти та здійснювати у відношенні нього контрольно-розпорядчу діяльність (наприклад, взаємовідносини Національної комісії, що здійснює державне регулювання у сфері ринків фінансових послуг зі страховими компаніями чи між Національним банком України та комерційними банками, що діють на території України, тощо).

Реординаційні адміністративно-правові відносини характеризуються наявністю зворотного зв'язку між керованим та керуваним суб'єктами. Такий зв'язок, як правило, виникає під час виконання підконтрольними суб'єктами певних покладених на них завдань і виражається в праві керованого вимагати від суб'єкта керування певних роз'яснень, уточнень, матеріально-технічного забезпечення тощо.

Власне, за своєю сутністю така класифікація дуже схожа на розподіл адміністративних правовідносин на вертикальні та горизонтальні. Що й не дивно, оскільки саме залежно від методу, за яким будуються взаємовідносини між суб'єктами, виникає вертикаль чи горизонталь взаємовідносин. Тому вважаємо,

що особливого самостійного практичного значення така класифікація не має.

Звісно, це не повний перелік підстав, за якими можна класифікувати адміністративно-правові відносини. Існують ще критерії (наприклад, місце виникнення, спосіб захисту, майнова належність та ін.), за якими можна здійснити класифікацію адміністративно-правових відносин на певні групи.

На нашу думку, більш практичне значення буде мати класифікація адміністративно-правових відносин за участю фінансових компаній за такими критеріями, як місце їх виникнення, призначення, зміст, спосіб захисту.

1) За місцем виникнення (протікання) адміністративно-правові відносини слід об'єднати у дві групи:

а) внутрішньоорганізаційні, в яких обидві сторони є представниками фінансової компанії, але один з них стосовно іншого має владно-розпорядчі повноваження. Вони виникають і функціонують у межах діяльності керівних органів фінансових компаній (установ) та пов'язані з вирішенням кадрових питань, розподілом обов'язків, повноважень, відповідальності робітників, вирішенням інших структурних питань. Внутрішньоорганізаційні відносини, як правило, врегульовані локальними нормативно-правовими актами. Норми, які містяться в цих актах, «конкретизують положення законів та інших нормативних актів, дають змогу краще враховувати особливості місцевих умов у процесі реалізації їх приписів» [7, с.81]. О.Г. Мурашин цілком справедливо поділяє локальні нормативно-правові акти на: «прийняті на виконання закону», «прийняті у межах повноважень, що надані законодавством», «прийняті на підставі закону» [8, с.123]. За допомогою внутрішньоорганізаційних нормативно-правових актів реалізуються владні повноваження керівників відповідних фінансових компаній. Владні повноваження – це механізм, який забезпечує управління персоналом тільки на, так би мовити, зовнішньому його рівні. Вони регулюють діяльність керівника, підкреслюють його

статус та виконують деякі інші функції. Разом з тим, вкрай потрібним є і вплив внутрішніх механізмів управління персоналом. Серед них, перш за все, треба відзначити: авторитет керівника, явище лідерства, вміння працювати у команді та ін. Гармонійне поєднання цих механізмів свідчить про високий рівень управлінської культури керівника. Формування такого рівня управлінської культури керівника – один із пріоритетних напрямків роботи кадрових апаратів [9, с.131]. За допомогою внутрішнього управління створюється фундамент діяльності фінансових компаній;

б) зовнішні, в яких один із суб'єктів – орган виконавчої влади, інший – фінансова компанія чи її представник. Цей вид адміністративно-правових відносин виникає у процесі здійснення зовнішнього керування, де реалізується керівна функція державної влади. Функції державної влади можна визначити як передбачені Конституцією та законами України напрями або види її здійснення [10, с.193]. «Застосовуючи традиційну класифікацію функцій державної влади, в основу якої покладено об'єкти її безпосередньої діяльності (економіка, політика, екологія, податкова, соціальна, культурно-духовна, інформаційна та правоохоронна сфери) [11, с.51–52], ми можемо дійти незаперечного висновку про вагому, а інколи – вирішальну, роль управлінської діяльності (зокрема, державного управління) у кожній з цих сфер. Адже не тільки в науці адміністративного права, але й в політичній та управлінській практиці дедалі частіше застосовуються такі поняття як «державне управління в економічній сфері», «державне управління соціально-культурного розвитку», «державне управління в галузі інформаційних відносин» і так далі» [11, с.29].

Окрім зазначених видів також пропонуємо класифікувати адміністративно-правові відносини за участю фінансових компаній на загальні та спеціальні.

До загальних слід віднести ті, що складаються між органами державної влади загальної компетенції (наприклад, Кабінет Мініст-

рів України) та фінансовими компаніями незалежно від їх виду та специфіки надання фінансових послуг.

Під спеціальними адміністративно-правовими відносинами слід розуміти такі відносини, які складаються між певним видом фінансових компаній (наприклад, банки, страхові компанії, кредитні спілки, компанії з торгівлі цінними паперами, тощо) та відповідним центральним державним уповноваженим органом (Національний банк України, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, тощо).

Таким чином, класифікація адміністративно-правових відносин є обов'язковим етапом під час наукового дослідження правовідносин за участю фінансових компаній. Адже для того, щоб здійснювати ефективну регламентацію правовідносин, необхідно врахувати всі їх особливості з можливими недоліками, прогалинами, суперечностями. А для цього необхідно здійснити детальний аналіз досліджуваного явища. У логіці під аналізом прийнято розуміти розкладання об'єкта дослідження на його окремі складові частини з метою їх детального та всебічного вивчення. Отже, класифікація відносин на види за певними критеріями – це теж своєрідний аналіз такого складного та багатоаспектного суспільного явища як адміністративно-правові відносини.

Особливістю наведеної у даній роботі класифікації є наявність у адміністративно-правових відносинах такого специфічного суб'єкта як фінансова компанія. Специфічним його робить, по-перше, сфера діяльності – фінансова, яка знаходиться під наглядом та контролем держави, а по-друге, відносна новизна для українського фінансового сектору такого явища як фінансові компанії. Спираючись на вищевикладений матеріал, можна зробити висновок, що класифікація адміністративно-правових відносин здійснюється як за загальними для всіх адміністративних правовідносин підставами, так і за критеріями, що притаманні лише адміністративно-правовим відносинам за участю фінансових компаній.

ЛІТЕРАТУРА

1. Философский словарь / под ред. М. М. Розенталя и П. Ф. Юдина. – М. : Полит. лит., 1962. – 544 с.
2. Ожегов С. И. Словарь русского языка: 80000 слов / С. И. Ожегов ; под ред. Н. Ю. Шведовой. – 23-е изд., испр. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.
3. Марченко М. Н. Теория государства и права : учебник [для студ. вузов учащихся обуч. по направлению и спец. «Юриспруденция»] / М. Н. Марченко. – М. : Юрид. лит., 1996. – 432 с.
4. Скакун О. Ф. Теория держави і права : підручник / О. Ф. Скакун ; пер. з рос. – Харків : Консум, 2001. – 656 с.
5. Административное право Украины : учебник [для студ. высш. учеб. заведений юрид. спец.] / под ред. Ю. П. Битяка. – 2-е изд., перераб. и доп. – Харків : Право, 2003. – 576 с.
6. Петров Г. И. Советские административно-правовые отношения / Г. И. Петров. – Л. : ЛГУ, 1972. – 158 с.
7. Головка В. В. Юридична термінологія / В. В. Головка, В. С. Ковальський. – Київ : Юрінком Інтер, 1998. – 320 с.
8. Мурашин О. Г. Юридична природа підзаконних актів прямого народовладдя / О. Г. Мурашин // Держава і право. – 2001. – Вип. 6. – С. 123–135.
9. Управління персоналом органів внутрішніх справ України (Теоретичні та прикладні аспекти) : монографія / за заг. ред. О. М. Бандурки. – Харків : Вид-во Ун-ту внутр. справ, 1999. – 287 с.
10. Колодій А. М. Теорія розподілу влади і практика формування органів державної влади за новою Конституцією України / А. М. Колодій // Ідеологія державотворення в Україні: Історія і сучасність. – Київ : 1997. – С. 193–196.
11. Скакун О. Ф. Теория государства и права / О. Ф. Скакун. – Харків : Консум, 2000. – 704 с.

12. Волощук А. М. Теоретико-правові аспекти реалізації державного управління в умовах демократизації політичної системи: дис. ... кандидата юрид. наук : 12.00.07 / Волощук Анатолій Миколайович ; Нац. ун-т внутр. справ. – Харків, 2004. – 217 с.

Фролов Ю. М. Класифікація адміністративно-правових відносин за участю фінансових компаній / Ю. М. Фролов // Форум права. – 2014. – № 3. – С. 400–404 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/FP_index.htm_2014_3_67.pdf

Встановлено етимологію поняття «класифікація», визначено сутність суб'єкта адміністративно-правових відносин, що є першочерговим завданням під час класифікації адміністративно-правових відносин за участю фінансових компаній. Зроблено висновок про доцільність класифікації адміністративно-правових відносин як за загальними критеріями, що притаманні для всіх адміністративних відносин, так і за критеріями, що притаманні лише адміністративно-правовим відносинам за участю фінансових компаній.

***

Фролов Ю.Н. Классификация административно-правовых отношений с участием финансовых компаний

Установлено этимологию понятия «классификация», определена сущность субъекта административно-правовых отношений, что является первоочередной задачей при классификации административно-правовых отношений с участием финансовых компаний. Сделан вывод о целесообразности классификации административно-правовых отношений как по общим критериям, которые свойственны для всех административных отношений, так и по критериям, которые присущи только административно-правовым отношениям с участием финансовых компаний.

***

Frolov Y.N. Classification of Administrative and Legal Relations Involving Financial Companies

The paper is set etymology concept of «classification», the essence of the subject of administrative law relationships is a priority when classifying administrative legal relations with financial companies. The conclusion about the feasibility of the classification of the administrative-legal relations, both general criteria that are inherent to all administrative relations, and on criteria unique to administrative legal relations with financial institutions.

Форум П